

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น¹

Disparities in Education: Social Quality in Thai's Views

รัชวดี แสงมหะหมัด²

Ratchawadee Sangmahamad³

บทคัดย่อ

ความเหลื่อมล้ำในสังคมถือว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและที่สำคัญทำให้คุณภาพชีวิตถดถอยลงไปด้วย บทความนี้ได้มุ่งเน้นที่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเนื่องจากเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนแต่โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมยังพบว่าเป็นปัญหาสำคัญ วัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านต่างๆ เพื่อทราบปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้น้อยลง โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ได้มาจากการสำรวจเรื่องชีวิตและสังคมโดยสถาบันพระปกเกล้า ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2558 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อแสดงค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีการวิเคราะห์หาความแตกต่างระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำทาง การศึกษาด้วยสถิติไคสแควร์ และใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอยเพื่อหาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าประเด็นที่มีความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุดในสังคม คือ รายได้และทรัพย์สิน ในขณะที่ประเด็นที่ประชาชนเห็นว่าถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุด คือ ความทุพพลภาพ รองลงมาคือ ถูกเลือกปฏิบัติเพราะระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ การที่สังคมมีการเลือกปฏิบัติ มีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน ความไม่พึงพอใจในการศึกษา เพศ กลุ่มอายุ และถิ่นที่อาศัย ดังนั้น การเสริมสร้างความ เท่าเทียมทาง

¹ บทความนี้ ผู้แต่งได้นำเสนอในการประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2560 ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า กรุงเทพฯ 10210 อีเมล: ratchawadee@kpi.ac.th

³ Research and Development Office, King Prajadhipok's Institute, Bangkok 10210 E-mail: ratchawadee@kpi.ac.th

การศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทไทยคือ ควรมีการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง ยกย่องคุณภาพของการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและรัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม

คำสำคัญ ความเหลื่อมล้ำในสังคม, คุณภาพสังคม, การศึกษา

Abstract

Social disparity is an issue that has been prolonged and may lead to social conflict, weak economic development, and poor quality of life. In this paper, it focuses on the disparity in education, since education is fundamental to developing people. However, equal access to education is an important problem. This study aims to know the public opinion on the disparities in several dimensions and to understand the factors that influence disparities in education in Thailand by using the results from the Citizen Survey on Life and Society, which was conducted by King Prajadhipok's Institute during October 2014 to March 2015. Descriptive statistics are used to describe the frequency, mean, and standard variation of the basic features. Second, a Chi-square test is used to determine whether there is a significant difference between the economic variables and the disparities in education. Finally, it uses the regression analysis to analyze the factors affecting people's opportunities to access education. The results show that income and property is the most inequality in the society. The issues that lead to discrimination include the disability and the education level. Besides, it shows that the factors affecting people's opportunities to access education are that the discrimination within the society; the inequality of income and property; the dissatisfaction with education; gender; age and location. Therefore, the social policy that is appropriate for Thailand should be the strengthening of socio-economic security, improve the quality of education and meet the labor market needs. Finally, the government should provide more opportunities to people in order to access their rights equally.

Keywords Social Disparities, Social Quality, Education

1. บทนำ

ปัจจุบัน ประเทศไทยอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านในหลายๆ ด้าน เช่น กระแสของการเมืองการปกครอง ความพยายามที่จะปฏิรูปประเทศตามโรดแมป (Roadmap) ของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) และที่สำคัญคือ การก้าวเข้าสู่ยุคของประเทศไทย 4.0 แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คนไทยต้องมีความพร้อมที่จะรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่ปัญหาที่พบคือ คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่เพียงพอ ทำให้นำมาซึ่งปัญหาในสังคม เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนที่พร้อม และกลุ่มที่ไม่พร้อม และสุดท้ายปัญหาเหล่านี้จึงกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งกันเองภายในสังคมไทย ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด “ความพร้อม” ที่ผู้เขียนกล่าวถึงนั้น คือ ความพร้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคน บางคนอาจมองว่าความพร้อมนี้เป็นเรื่องที่สร้างสมกันมา ดังคำสุภาษิตที่ว่า แข่งเรือแข่งพายแข่งกันได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนาแข่งไม่ได้ แต่ในทางกลับกัน ประเวศ วะสี (2544 อ้างถึงใน สฤณี อาชวานันทกุล, 2554) ได้กล่าวว่า “คนไทยควรจะทำความเข้าใจว่าความยากจนไม่ได้เกิดจากเวรกรรมแต่ชาติปางก่อน แต่เกิดจากโครงสร้างที่อยู่ดิธรรมในสังคม ต้องทำความเข้าใจโครงสร้างและช่วยกันปฏิรูปโครงสร้างที่ทำให้คนจน” ซึ่งจากการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า (2559) เกี่ยวกับความคิดเห็นของคนไทยจำนวน 1,200 คน ต่อการลดความแตกต่างระหว่างคนมีรายได้มาก กับคนมีรายได้น้อยนั้นเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบหรือไม่ ผลการสำรวจพบว่า ประชาชนร้อยละ 84 เห็นด้วยว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องลดความแตกต่างระหว่างรายได้ลง ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชาชนต้องการให้รัฐสร้างความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจในสังคมให้มากขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

สำหรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย หากพิจารณาในภาพรวม ในปี 2558 เศรษฐกิจไทยค่อยๆ ขยายตัวในอัตราที่สูงขึ้นถึงร้อยละ 2.8 โดยเป็นเรื่องการใช้จ่ายของภาครัฐ และการลงทุนของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการภาครัฐ ส่วนภาคการท่องเที่ยวมีการปรับตัวได้ดีและมีแนวโน้มที่ดีขึ้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.), 2558) ในขณะที่ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) (2558) เกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน พบว่า มีอัตรารายได้ต่อเดือนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจากปี 2556 มีรายได้ 25,194 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 27,545 บาท ขณะเดียวกัน รายจ่ายประจำเดือนยังมีการเพิ่มในอัตราที่ต่ำกว่าเล็กน้อย โดยจาก 19,061 บาท ในปี 2556 เพิ่มขึ้นเป็น 21,818 บาทในปี 2558 แต่อย่างไรก็ตาม แม้รายได้สุทธิจะเพิ่มมากขึ้น แต่กลับพบว่า จำนวนหนี้สินเฉลี่ยของ

ครัวเรือน ก็ยังมีมากกว่ามาก และมีแนวโน้มที่แต่ละครัวเรือนจะมีหนี้สินเพิ่มขึ้นด้วยอีกเช่นกัน ทั้งนี้ จากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ (Gini Coefficient)⁴ ซึ่งถึงแม้จะมีแนวโน้มที่ลดลงจาก 0.514 ในปี 2549 เหลือ 0.445 ในปี 2558 แต่เมื่อพิจารณาถึงการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร พบว่า กลุ่มคนที่รวยที่สุดมีรายได้ร้อยละ 35.0 ของรายได้รวม ในขณะที่กลุ่มที่จนที่สุด มีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 1.58 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2559) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่องว่างเศรษฐกิจในสังคมไทยต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

นอกเหนือจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาการเข้าถึงการบริการสาธารณะของภาครัฐได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม หรืออาจจะเรียกได้ว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ก็ถือว่าเป็นอีกปัญหาใหญ่ของประเทศที่นำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม และเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้คุณภาพของคนไทยต่ำกว่าเป้าหมายในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม สำหรับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย ในช่วงที่ผ่านมา ประเด็นที่สังคมมีการกล่าวถึง คือ ผลการดำเนินโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ Programme for International Student Assessment (PISA) เพื่อประเมินคุณภาพระบบการศึกษาและเตรียมความพร้อมของนักเรียนให้มีศักยภาพและพร้อมที่จะก้าวสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผลการประเมินพบว่า นักเรียนไทยมีแนวโน้มได้คะแนนที่ลดลง ซึ่งโดยภาพรวมประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 55 จากประเทศที่เข้าร่วมทั้งหมดกว่า 70 ประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.), 2559) แม้ว่าจากผลการประเมินนี้ อาจมาจากกลุ่มนักเรียนเพียงกลุ่มเดียว แต่มีผู้วิเคราะห์บทเรียนของการสอบครั้งนี้ว่า นอกเหนือจากครอบครัว ครู และโรงเรียนที่ต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กแล้ว ระบบการศึกษาก็ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คุณภาพการศึกษาดีขึ้น (ไกรยส ภัทราวาท, 2559)

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) (2558) ได้วิเคราะห์สัดส่วนผลการสอบเยาวชนไทยกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยอ้างอิงจากข้อมูลของมูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษา ปี 2554 พบว่า ครัวเรือนไทยร้อยละ 50 มีรายได้

⁴ การหาค่าสัมประสิทธิ์จีนิ หรือ สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้ จะมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 โดยหากมีค่าเข้าใกล้ศูนย์ หมายถึงมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในสังคม แต่หากค่าเข้าใกล้หนึ่งนั้นหมายถึงการกระจายรายได้ยังไม่เป็นธรรม การหาสัดส่วนรายได้แต่ละชั้นรายได้ จะทำโดยใช้กระบวนการที่เรียกว่า Quintile Analysis คือ การแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 5 กลุ่มเท่า ๆ กัน จำแนกตามรายได้จากจนที่สุด (ชั้นรายได้ที่ 1) จนถึงรวยที่สุด (ชั้นรายได้ที่ 5) และพิจารณาสัดส่วนรายได้ในแต่ละกลุ่ม กลุ่มไหนมีสัดส่วนรายได้มากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่ร้อยละ 10 ของครัวเรือนไทย มีรายได้เฉลี่ย 90,000 บาทต่อเดือน เมื่อเทียบกับผลการสอบ พบว่า ร้อยละ 49.7 อยู่ในกลุ่มที่มีคะแนนต่ำสุด ในขณะที่นักเรียนร้อยละ 8.3 อยู่ในกลุ่มที่มีคะแนนดี ซึ่งถือว่ามีส่วนที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ สุภกร บัวสาย (2558) กล่าวว่า “คู่แฝดความเหลื่อมล้ำ คือ คุณภาพการศึกษาและเศรษฐกิจ ดังนั้น การแก้ปัญหาคุณภาพเด็กไทยจึงต้องแก้ให้ลึกถึงรากของปัญหาทั้งความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาโดยมีมาตรการที่ไม่ให้ความยากจนเป็นอุปสรรคของโอกาสทางการศึกษา”

ทั้งนี้ บทความมุ่งเน้นไปที่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น และที่สำคัญควรคำนึงถึงก่อนที่จะทำการพัฒนาด้านอื่น แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่คนเราไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเกิดจากความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคน นอกเหนือจากความไม่พร้อมของระบบการศึกษาไทย ด้วยเหตุนี้เอง ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้นว่ามีความเกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจหรือไม่ และในมุมมองของประชาชนเอง พวกเขาคิดหรือไม่ว่า สิ่งที่พวกเขาเผชิญอยู่นั้น เป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อความเหลื่อมล้ำในสังคมในด้านต่างๆ และ เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชน

2. ทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนได้นำเสนอทั้งหมด 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และสถานการณ์การศึกษาของประเทศไทย รายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องคุณภาพสังคม ได้มีผู้ให้คำจำกัดความคำว่า “คุณภาพสังคม” ไว้ได้แก่ Beck et al. (1997 อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า, 2553) โดยแบ่งมิติในการพัฒนาคุณภาพสังคมได้ 4 มิติ ประกอบด้วย

(1) ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic security) หมายถึง การที่ความต้องการพื้นฐานซึ่งตอบสนองความจำเป็นในแต่ละวันได้รับการตอบสนอง โดยเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

(2) การยอมรับเป็นสมาชิกในสังคมของบุคคล ทุกกลุ่มในสังคม (Social inclusion) เป็นประเด็นที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและเข้าร่วมเป็นสมาชิกของหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ได้ รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงบริการทางสังคม ทรัพยากรต่างๆ โดยมีความเสมอภาคและเท่าเทียมในสังคม

(3) ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ในสังคม (Social cohesion) เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคม ความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ การยอมรับของคนในสังคม โดยในมิตินี้ ยังประกอบด้วยความไว้วางใจทั่วไป และความไว้วางใจเฉพาะบุคคลด้วย

(4) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social empowerment) เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม การเสริมสร้างความสามารถเฉพาะบุคคล การส่งเสริมให้คนสามารถเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพและมีอำนาจที่แท้จริงได้

ในขณะที่ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO (1978) ให้ความหมายคำว่าคุณภาพสังคมว่า การมีความพึงพอใจในการปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เช่น อาหาร สุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม รายได้ และทรัพยากรธรรมชาติ

ทั้งนี้ คุณภาพสังคมย่อมมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต โดยแนวคิดเกี่ยวกับ **คุณภาพชีวิต** ในมุมมองของมูลนิธิคุณภาพสังคมแห่งยุโรป หมายถึง สิ่งที่ครอบคลุมถึงคุณภาพชีวิตประจำวันของประชาชนซึ่งพวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้นได้ (Beck & Walker, 1998 อ้างใน สถาบันพระปกเกล้า, 2553) มีบางประเทศที่ใช้ค่า GDP เป็นตัววัดคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม World Bank (2014) แย้งว่าค่า GDP นี้คำนวณมาจากมูลค่าตลาดของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตในประเทศในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ แต่ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ความเท่าเทียมกัน ความมั่นคงของมนุษย์ และความพึงพอใจในชีวิตแต่อย่างใด (Costanza & Talberth, 2009)

แนวคิดเกี่ยวกับ**ความเหลื่อมล้ำในสังคม** ซึ่งความเหลื่อมล้ำนี้มีผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวว่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิาทะสาธารณะในกรอบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ เสรีนิยม ความยุติธรรมทางสังคม และสมรรถภาพของมนุษย์ (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554) เมื่อกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำแล้ว บางแห่งอาจใช้คำว่า ความ

แตกต่าง ความไม่เท่าเทียม ความไม่เสมอภาค หรือ การที่กลุ่มในสังคมมีบางอย่างที่ไม่เท่ากันก็ได้ (อานันท์ชนก สกนธวัฒน์, 2558) ในขณะที่ Antoine (2011) ได้ให้นิยามความไม่เท่าเทียมกันในสังคมว่าหมายถึงสถานการณ์ที่กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมไม่มีความเท่าเทียมในสถานะทางสังคม ชนชั้นทางสังคม และกลุ่มสังคม รวมถึงสิทธิต่างๆ ในสังคม ทั้งสิทธิในการออกเสียง สิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐ ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข การมีที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพ ระบบขนส่งสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดแล้วทุกคนในสังคมควรมีสหสิทธิได้รับอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

ประเภทของความเหลื่อมล้ำ ความเหลื่อมล้ำในสังคมทั่วไปสามารถแบ่งออกได้หลายมิติ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และความเหลื่อมล้ำในการรับบริการสาธารณะ โกวิทย์ กังสนันท์ (2559) ได้กล่าวถึงประเภทของความเหลื่อมล้ำออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ความเหลื่อมล้ำด้านสังคม-การเมือง (Social-political inequalities) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (Economic inequalities) และ ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ (Health inequalities) ในขณะที่ Mount (2008) ได้แบ่งความเหลื่อมล้ำเป็น 5 มิติ ได้แก่ ในมิติของการเมือง มิติของรายได้ มิติของโอกาส มิติของการได้รับการปฏิบัติ และมิติของการเป็นสมาชิกในสังคม

จะเห็นได้ว่าความเหลื่อมล้ำทั้งหมดล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าสังคมมีความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท และการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งอาจส่งผลต่อการได้งาน และทำให้ไม่ได้รับค่าจ้างที่เพียงพอ และอาจทำให้เราไม่สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพและทั่วถึงได้

ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้นได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องและมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การกระจายรายได้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาของระบบทุนนิยมเสรียุคใหม่ ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานการณ์การแก้ไขปัญหาความยากจนจะเป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่ก็ยังเกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคมไทย ซึ่งในบริบททางเศรษฐศาสตร์แล้วต้องถือว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความไม่สำเร็จในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างหนึ่ง และสาเหตุหลักๆ ที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ มีดังต่อไปนี้ (1) ความแตกต่างในความสามารถของมนุษย์แต่ละคน (2) ความแตกต่างในทรัพย์สินที่ครอบครองอยู่ (3) โอกาสในการศึกษาแตกต่างกัน (4) การดำเนินนโยบายการคลังของรัฐบาล (5) การว่างงาน (6) ภาวะเงินเฟ้อ และ (7) นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เสมอภาค Fofack &

Zeufack (2000 อ้างถึงใน สมชัย จิตสุชน และจิราภรณ์ แผลงประพันธ์, 2013) ได้เสนอว่า ปัญหาการกระจายรายได้ล้วนมีผลมาจาก ปัจจัยด้านการศึกษา การเข้าถึงสินเชื่อในระบบ การโอนเงินในครอบครัว และการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในแต่ละพื้นที่ซึ่งประเทศไทยเองก็เผชิญกับปัญหานี้เช่นกัน

จากที่กล่าวมา อาจจะมองได้ว่าเมื่อกล่าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย มักจะนึกถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ได้แก่ การมีรายได้ต่างกันมากเกินไประหว่างคนรวยและคนจน ซึ่งความยากจนมีทั้งยากจนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ความยากจนทางรายได้ รวมถึง การได้รับปัจจัยพื้นฐานของความต้องการของมนุษย์ และความยากจนที่เป็นนามธรรม เช่น การมีสุขภาพแย่ การศึกษาต่ำ มีการกีดกันในสังคม มีความไม่ปลอดภัยในสังคม และการขาดอิสระ และการไม่มีปากมีเสียงในสังคมที่จะเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ ซึ่งจะเห็นว่าความยากจนไม่เพียงแต่การไม่มีเงินทองเท่านั้น การขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษา การบริการสาธารณะต่างๆ ก็ถือว่าเป็นความยากจนด้วย (United Nations Development Programme (UNDP), 1977)

สำหรับเกณฑ์ในการวัดความเหลื่อมล้ำในสังคม มีตัวชี้วัดการกระจายรายได้หรือความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคม สิ่งที่ใช้เป็นตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำที่นิยมใช้กันมาก มี 2 วิธี คือ การหาสัดส่วนรายได้ในแต่ละชั้นรายได้ (income share) และการหาค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค สำหรับสัดส่วนรายได้ของประเทศไทย การกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรมีความแตกต่างกันมาก โดยกลุ่มที่รวยที่สุด มีรายได้ร้อยละ 35 ของรายได้รวมปี 2558 ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ในกลุ่มที่ 1-4 (รายได้ต่ำ) มีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 14.3 ของรายได้รวม โดยเมื่อพิจารณาตั้งแต่ปี 2531 จะเห็นว่าสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อย จากปี 2543 ที่มีสัดส่วนระหว่างกลุ่มที่รายได้น้อยที่สุด กับกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุด อยู่ที่ 26.82 ลดลงเหลือ 22.08 ในปี 2558 ส่วนการหาค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค เมื่อจำแนกตามพื้นที่แล้ว พบว่า ในปี 2558 ภาคใต้มีปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค เท่ากับ 0.451 รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าเท่ากับ 0.432 และเมื่อพิจารณาระหว่างพื้นที่ในเขตเมืองและเขตชนบท พบว่า ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเขตเมืองมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค เท่ากับ 0.434 ในขณะที่เขตชนบท มีค่าเท่ากับ 0.412 (สศช., 2559)

ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

การศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวต่อไปได้ แต่การจะทำให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีความเท่าเทียมกัน ทั้งถึงกันนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้

ยาก แม้จะมีนโยบายมากมายที่จะส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนามากขึ้น หากแต่เป็นนโยบายที่ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ (Machin & Vignoles, 2004)

แต่อย่างไรก็ตาม Hill and King (1993) กล่าวว่าการพัฒนาทางการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยสอดคล้องกับ อุมารณ ภัทรวณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ (2550) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมทางด้านการศึกษา: เมืองและชนบท พบว่า ความแตกต่างระหว่างความเป็นเมืองและชนบท มีผลต่อการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยคนเมืองมีโอกาสมากกว่าคนชนบท รวมถึง ทรัพยากรครัวเรือน อันได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีผลเช่นกัน โดยครอบครัวที่ยากจนมีแนวโน้มจะได้รับโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าครอบครัวที่ร่ำรวย ซึ่งไม่เพียงแต่การมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันเท่านั้น แต่ก็ยังมีผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพของการศึกษาด้วย ัญญลักษณ์ สัมพันธ์ (2556) ได้กล่าวว่าสาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาโดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันมากนั้น น่าจะมาจากความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรการเรียน และความเหลื่อมล้ำในการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาครัฐ ซึ่งงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับการจัดสรรนั้นมีมากกว่าส่วนงานราชการอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง โดยในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา (งบประมาณปี 2556-2559) กระทรวงศึกษาได้รับงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 19 จากงบประมาณทั้งหมด และเมื่อพิจารณาถึงการกระจายของงบประมาณไปยังสถานศึกษาทั่วประเทศ กลับพบว่ายังคงกระจุกตัวอยู่ที่โรงเรียนขนาดใหญ่ มีชื่อเสียง และตั้งอยู่ในจังหวัดใหญ่ๆ มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ การศึกษาในระดับอุดมศึกษายังได้รับการอุดหนุนงบประมาณมากกว่าการศึกษาระดับอื่นมากอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (สผ.), 2559)

2.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบัน มีการเชื่อมโยงแผนการพัฒนา เป้าหมาย และนโยบายอย่างเป็นกระบวนการทั้งประเทศ นับตั้งแต่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นพันธะสัญญาทางการเมืองเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ในปี 2573 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดย สศช.รวมถึง การปรับโครงสร้างประเทศเพื่อให้เข้าสู่การเป็นประเทศไทย 4.0 และประเด็นการปฏิรูปประเทศตามวิสัยทัศน์ของรัฐบาลที่จะพาประเทศไปสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ทั้งนี้ ในแต่ละแผนการพัฒนามีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

ประเทศไทยได้ร่วมลงนามกับภาคีสมาชิกในการรับรอง SDGs เพื่อเป็นทิศทางการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับการพัฒนาของโลก ระหว่างปี 2016-2030 โดยมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มเป้าหมายหลักๆ ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายด้านสังคม (people) กลุ่มเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ (prosperity) กลุ่มเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม (planet) กลุ่มเป้าหมายด้านสันติภาพ สถาบันที่เข้มแข็ง และความยุติธรรม (peace) และกลุ่มเป้าหมายด้านหุ้นส่วนการพัฒนา (partnership) โดยเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ เป้าหมายที่ 1: ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ เป้าหมายที่ 4: สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป้าหมายที่ 10: ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559)

2.2.2 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)

สำหรับแนวยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความสุข มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง โดยมีกรอบแนวทางสำคัญ ทั้งหมด 6 ด้าน คือ (1) ด้านความมั่นคง (2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในสังคม (5) การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (6) การปรับสมดุลและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งจากทั้ง 6 ด้านที่กล่าวมา กรอบแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ คือ การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน โดยมีการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง และมีการสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ในกรอบด้านการสร้างโอกาสที่เสมอภาคและเท่าเทียมกันในสังคม

2.2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จัดทำอย่างต่อเนื่องจากฉบับที่ 9-11 ที่พยายามจะเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ (2) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (3) การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน (4) การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (5) การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน (6) การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย (7) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ (8) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม (9) การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ และ (10) ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

จากแผนฯ ทั้ง 10 ด้าน จะเห็นได้ว่า การจะลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และการเพิ่มคุณภาพการศึกษานั้น แผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องหลักๆ คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับแนวทางที่ได้วางไว้ คือ มีการเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด ให้สามารถเข้าถึงการบริการของรัฐได้อย่างทั่วถึง ได้แก่ การบริการด้านสาธารณสุข และการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

2.2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ตาม “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” ในมาตรา 54 ได้ระบุเกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐในการจัดการให้ประชาชนมีสิทธิในการศึกษาอย่างทั่วถึง ดังนี้

“ รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย... รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู ...”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 10 ระบุว่า

“การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย...”

นอกจากนี้ จากที่ประเทศไทยเคยมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี คสช. ได้ยกระดับจากการเป็นโครงการตามนโยบายของแต่ละรัฐบาลให้เป็นหน้าที่ของรัฐและมาตรการตามกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันความยั่งยืนมั่นคง และเพื่อให้สามารถจัดงบประมาณสนับสนุนได้อย่างต่อเนื่อง และได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ออกคำสั่งที่ 28/2559 เรื่องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยไม่ได้กำหนดตามช่วงอายุ (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)

2.3 สถานการณ์การศึกษาของประเทศไทย

ในปีการศึกษา 2558 นักเรียน นักศึกษาในระบบ (ไม่รวมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) มีจำนวน 13.1 ล้านคน และมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 3-21 ปี โดยเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2557 ประมาณ 2 หมื่นคน สำหรับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี (อายุ 6-14 ปี) มีจำนวนนักเรียน 7.2 ล้านคน จากประชากรทั้งหมด 7.4 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 96.5 เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2557 ประมาณร้อยละ 2 (ศษ., 2559)

ขณะที่โอกาสทางการเข้าถึงการศึกษามีอัตราการลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยพิจารณาจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ โดยระดับประถมศึกษามีการเข้าเรียนถึงร้อยละ 87.2 รองลงมาคือ ระดับอนุบาล ร้อยละ 69.4 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 66.4 มัธยมศึกษาตอนปลาย (รวม ปวช.) ร้อยละ 57.7 และระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 24.9 ตามลำดับ (สศช., 2559) โดยในพื้นที่ กทม. มีอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษา มากที่สุด

ด้านจำนวนปีการศึกษาในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรที่อายุ 15 ปีขึ้นไป และมีแนวโน้มสูงขึ้น จากเฉลี่ย 7.6 ปี ในปี 2549 เป็นเฉลี่ย 8.5 ปี ในปี 2558 แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายภาค พบว่า คนกรุงเทพฯ มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 11 ปี ในทางกลับกัน ภาคที่มีจำนวนการศึกษาเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็น 7.5 ปี และเมื่อพิจารณาในบริบทของพื้นที่เมืองและนอกเมือง พบว่า คนที่อยู่ในเมืองมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าคนที่อยู่นอกเขตเมือง ประมาณ 2 ปี (สศช., 2559) ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลของ สสช. (2533, 2543) พบว่า เหตุผลที่เด็กไม่สามารถเรียนต่อได้ คือ ข้อยกีดขวางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาคุณภาพสังคมของสถาบันพระปกเกล้า ในปี 2555 ในการสอบถามประชาชนถึงเหตุผลที่ไม่ได้ศึกษาต่อ โดยเหตุผลแรกที่ประชาชนเลือกมากที่สุด คือ การไม่มี

ทุนทรัพย์ในการเรียน และเมื่อพิจารณาในรายภาค พบว่า ประชาชนในภาคใต้ประสบปัญหานี้มากที่สุด

ในมิติทางด้านเพศ จากการสำรวจของ สสช. (2548 อ้างถึงใน อุมารณ ภัทร วาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์, 2550) พบว่า ผู้หญิงได้รับการศึกษาในเกณฑ์สูงกว่าผู้ชาย ทั้งในเขตเมืองและชนบท ซึ่ง Chamrathirong, et al. (1995 อ้างถึงใน อุมารณ ภัทร วาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์, 2550) ได้กล่าวว่า เหตุที่พ่อแม่มักส่งลูกผู้หญิงไปเรียนสูงๆ เนื่องจากเมื่อลูกผู้หญิงเรียนจบ และทำงาน จะส่งเงินกลับมาบ้านมากกว่าลูกชาย

นอกจากนี้ ในมิติของการศึกษาต่อการกระจายรายได้ เมื่อพิจารณาเฉพาะการเข้าเรียนระดับปริญญาตรี ซึ่งมีอัตราที่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับระดับการศึกษาอื่นๆ พบว่า กลุ่มคนที่รวยที่สุด 10% แรกมีอัตราเข้าเรียนปริญญาตรี ร้อยละ 67.3 ในขณะที่กลุ่มคนที่มีรายได้จนที่สุด 10% แรกมีอัตราเข้าเรียนร้อยละ 3.5 ซึ่งคิดเป็น 19.2 เท่าของกลุ่มที่รวยที่สุด อีกทั้ง หากวิเคราะห์เฉพาะการเข้าศึกษาของคนจนในประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 82.3 มีการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษา หรือน้อยกว่า และเมื่อพิจารณาในรายภาค พบว่า ร้อยละ 84.0 ของคนจนในภาคกลางและภาคเหนือ มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 82.0, 79.2 และ 72.09 ตามลำดับ (สสช., 2559)

สำหรับคุณภาพการศึกษา โดยการประเมิน PISA ซึ่งเป็นโครงการเพื่อประเมินคุณภาพระบบการศึกษาและเตรียมความพร้อมของนักเรียนมีศักยภาพและพร้อมที่จะก้าวสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีทั้งหมด 3 ด้าน คือ ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการอ่าน และด้านคณิตศาสตร์ ผลการประเมินพบว่า ในปี 2558 นักเรียนไทยมีแนวโน้มได้คะแนนที่ลดลง ซึ่งโดยภาพรวมประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 55 จากประเทศที่เข้าร่วมทั้งหมดกว่า 70 ประเทศ (ศธ., 2559) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในรายภาค พบว่า นักเรียนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล นักเรียนโรงเรียนสาธิต และเด็กนักเรียนสายวิทยาศาสตร์ มีผลการประเมินมากที่สุดเมื่อเทียบกับนักเรียนในพื้นที่ต่างจังหวัด หรือนักเรียนในสังกัดอื่นนอกเหนือจากโรงเรียนสาธิต ในทางกลับกันพื้นที่ที่มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ นักเรียนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สสค. (2558) ได้วิเคราะห์ถึงความเหมือนระหว่างคุณภาพการศึกษา และการกระจายรายได้ของประชาชน

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคุณภาพการศึกษา และการกระจายรายได้ของประชาชน

คุณภาพการศึกษา	ระดับคะแนน	คะแนนต่ำสุด ⇨ คะแนนสูงสุด			
	เกณฑ์การสอบ	สอบตก	เกือบตก	ปานกลาง	ระดับดี
	สัดส่วนนักเรียน	49.7%	27.3%	14.5%	8.3%
การกระจายรายได้	ระดับรายได้	รายได้ต่ำสุด ⇨ รายได้สูงสุด			
	รายได้ (บาท/เดือน)	15,000	16,801-26,370	36,961	90,000
	สัดส่วนครัวเรือน	50%	30%	10%	10%

ที่มา: สศค. (2558)

หมายเหตุ: วิเคราะห์ข้อมูลโดย สศค. โดยข้อมูลด้านการศึกษามาจากผลการสอบ PISA (2555) ในกลุ่มเยาวชนอายุ 15 ปี และข้อมูลด้านเศรษฐกิจมาจากข้อมูลของมูลนิธิสถาบันอนาคตไทย (2554)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า เยาวชนไทยเกือบครึ่งประเทศสอบตก ในทางกลับกันมีนักเรียนที่เรียนดีร้อยละ 8.3 เท่านั้น ซึ่งเมื่อเทียบกับสัดส่วนการกระจายรายได้แล้วพบว่า มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยที่ครัวเรือนไทยถึง 50% มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/เดือน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท และมีสัดส่วนการถือครองรายได้รวม 19% ของประเทศ ขณะที่ร้อยละ 10 ของครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดมีรายได้เฉลี่ย 90,000 บาท/เดือน ถือครองรายได้รวมถึงร้อยละ 38 ของประเทศ ประชากรกลุ่มรายได้สูงสุดของประเทศ 10% แรกนี้ ถือครองรายได้ถึง 2 เท่าของประชากรครึ่งประเทศ นั่นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนที่เผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางคุณภาพการศึกษาเป็นกลุ่มเดียวกับที่ต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาที่ทับซ้อนกันอยู่ (สุภกร บัวสาย, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าประเทศไทยมีความพยายามที่จะจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพและทั่วถึง ซึ่งจากการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า (2559) ถึงความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะด้านโรงเรียนที่รัฐจัดให้นั้น พบว่า ร้อยละ 88.4 ของประชาชนมีความพอใจในบริการด้านโรงเรียนของรัฐ โดยเมื่อพิจารณาในรายภาค พบว่า ผู้ตอบในภาคใต้มีความพึงพอใจมากกว่าภาคอื่นๆ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.31 จากคะแนนเต็ม 4 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ ภาคเหนือ และ ภาคกลาง ส่วนคนกรุงเทพฯ นั้น มีความพอใจน้อยที่สุด คิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 3.15 แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงก็ยังพบความไม่เท่าเทียมในโอกาสที่จะเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอยู่เช่นเดิม ทั้งจากสภาพเศรษฐกิจที่ต่างกัน และคุณภาพการศึกษาในแต่ละภูมิภาค รวมถึงขนาดของสถานศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ฝังแน่นในสังคมไทยมานาน

นอกจากนี้ จากการทบทวนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งงานวิจัย บทวิเคราะห์ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมสถานการณ์ สถิติในประเด็น เกี่ยวข้องต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในมุมมอง ของประชาชนนั้นยังไม่ค่อยพบเห็นผลการศึกษาเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุมมอง ของประชาชนทั่วประเทศซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างตามหลักสถิติ (ศึกษาได้ในหัวข้อ ระเบียบวิธีวิจัย) อีกทั้ง จากการศึกษาในข้างต้นพบว่านักวิชาการหลายท่านมีการวิเคราะห์ ว่าคุณภาพการศึกษาของเด็กทั่วประเทศมีความแตกต่างกันโดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการ ด้อยคุณภาพการศึกษา คือ สถานะเศรษฐกิจที่ต่างกัน คนรวยมักมีโอกาสได้รับการศึกษาที่มี คุณภาพที่ดีกว่าคนจน ด้วยเหตุนี้เอง บทความนี้จึงต้องการศึกษาว่าในมุมมองของประชาชน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจหรือไม่ และยังมีปัจจัยอื่นหรือไม่ที่ทำให้ประชาชนได้รับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การนำเสนอในครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากผลสำรวจคุณภาพสังคมไทยของสถาบัน พระปกเกล้า โดยใช้แบบสอบถามของ Asian Consortium for Social Quality: ACSQ สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face to face Interview) กับ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) ซึ่งได้มาจากการสุ่มตามสัดส่วน ประชากรทั่วประเทศ (Probability Sampling) จำแนกตามภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านนั้น ๆ โดยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2558 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,445 ตัวอย่าง โดยมีกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาค ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาค

ภาค	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ภาคเหนือ	260
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	489
ภาคกลาง	370
ภาคใต้	199
กรุงเทพมหานคร	127
รวม	1,445

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ตัวแปรข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่อแสดงผลการหาค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ตัวแปรความพึงพอใจในชีวิตของประชาชน ประเด็นที่ประชาชนถูกเลือกปฏิบัติ และ ประเด็นที่ได้รับความเท่าเทียมในสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ส่วนที่สามเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรครั้งละสองตัว (Bivariate Analysis) โดยทำการทดสอบความเหมือน (หรือความแตกต่างกัน) ของตัวแปร (Test of Homogeneity) ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-Square) โดยพิจารณาทั้งหมด 3 คู่ ได้แก่ 1) ตัวแปรความเท่าเทียมด้านการศึกษากับตัวแปรด้านรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ตัวแปรความเท่าเทียมด้านการศึกษากับตัวแปรด้านความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 3) ตัวแปรด้านความเท่าเทียมด้านการศึกษากับตัวแปรด้านการถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรครั้งละหลายๆ ตัว โดยใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอย (Regression) โดยกำหนดให้การได้รับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นตัวแปรต้น (independent variable) สถานะทางเศรษฐกิจ ความพึงพอใจต่อการศึกษา การถูกเลือกปฏิบัติด้านการศึกษา และลักษณะของสังคมเป็นตัวแปรตาม (dependent variable) นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ตัวแปรด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม (เพศ อายุ ระดับการศึกษา) และความแตกต่างในพื้นที่อาศัย (กรุงเทพฯ-ต่างจังหวัด) เป็นตัวแปรควบคุม (control variable)

วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อความเหลื่อมล้ำในสังคมด้านต่างๆ เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้น้อยลง โดยจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม สมมติฐานของการศึกษาที่มุ่งทดสอบ คือ ความแตกต่างในเรื่องของสถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นอกจากนี้ บทความนี้ยังมุ่งที่จะศึกษาถึงตัวแปรด้านเศรษฐกิจในแต่ละตัวแปรว่ามีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชนหรือไม่ ได้แก่ (1) การที่ประชาชนมีรายได้ของครัวเรือนที่ต่างกันมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาหรือไม่ (2) ความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินในสังคมที่ต่างกันมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

หรือไม่ และ (3) หากประชาชนถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจจะทำให้เขามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาหรือไม่

4. ผลการศึกษา

สำหรับผลการศึกษา จะขอนำเสนอทั้งหมด 3 ประเด็น คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ ความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพสังคมในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในสังคม และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชน รายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เป็นผู้หญิงร้อยละ 54.6 และเป็นผู้ชาย ร้อยละ 43.6 โดยมากมีอายุระหว่าง 40-59 ปี หรือร้อยละ 53.8 ส่วนกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 12.9 ด้านสถานภาพสมรส พบว่า ร้อยละ 65.5 แต่งงานแล้ว รองลงมา เป็นคนโสด/ ไม่เคยสมรส ร้อยละ 19.8 อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน ร้อยละ 5.8 เป็นหม้าย ร้อยละ 3.9 หย่า ร้อยละ 2.5 แยกกันอยู่ ร้อยละ 2.2 และอื่นๆ ร้อยละ 0.4

สำหรับระดับการศึกษาขั้นสูงสุด พบว่า ร้อยละ 40.7 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 17.2 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 14.6 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และ ร้อยละ 12.9 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และสำหรับสถานภาพการทำงาน พบว่า ประมาณ 3 ใน 4 เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 13.9 ทำงานให้ธุรกิจครอบครัว ร้อยละ 9.4 เป็นเจ้าของธุรกิจแบบไม่มีลูกจ้าง และเป็นเจ้าของธุรกิจแบบมีลูกจ้าง อีกร้อยละ 3.5

4.2 ความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพสังคมในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอความคิดเห็นของประชาชนในมิติต่างๆ ของคุณภาพสังคม โดยนำเสนอเฉพาะมิติที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในสังคมเท่านั้น ได้แก่ มิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มิติการยอมรับเป็นสมาชิกในสังคม และมิติการเสริมสร้างพลังทางสังคม ดังนี้

4.2.1 ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Security)

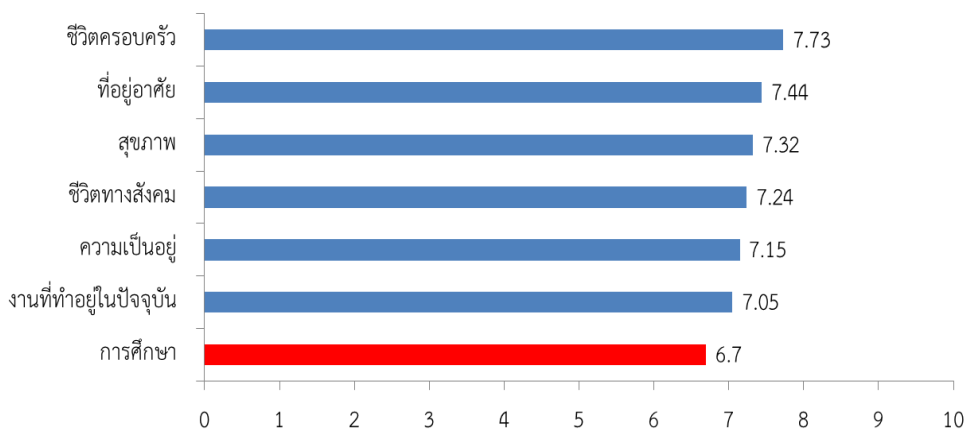
(1) ด้านความพึงพอใจในชีวิต

จากการสอบถามประชาชนเกี่ยวกับความพึงพอใจในประเด็นต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตอันประกอบด้วย การศึกษา การทำงาน ความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย ชีวิตครอบครัว สุขภาพ และชีวิตทางสังคม ว่า ผู้ตอบมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด โดยให้เลือกระหว่าง 1-10 ทั้งนี้ 1 หมายถึง ไม่พอใจเลย และ 10 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด และได้นำเสนอเป็นค่าเฉลี่ยจากคะแนนเต็ม 10

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจต่อประเด็นต่างๆ ปี 2558

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย (คะแนนเต็ม 10)	SD.
(1) การศึกษา	6.70	2.234
(2) งานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน	7.05	2.157
(3) ความเป็นอยู่	7.15	2.101
(4) ที่อยู่อาศัย	7.44	2.125
(5) ชีวิตครอบครัว	7.73	2.026
(6) สุขภาพ	7.32	2.134
(7) ชีวิตทางสังคม	7.24	1.999

แผนภาพที่ 1 ค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจต่อประเด็นต่างๆ ปี 2558

จากตารางที่ 3 และแผนภาพที่ 1 พบว่า 3 ประเด็นแรกที่ผู้ตอบมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ชีวิตครอบครัว โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ระดับ 7.73 จากคะแนนเต็ม 10 รองลงมาเป็นความพึงพอใจในที่อยู่อาศัย มีค่าเฉลี่ย 7.44 พึงพอใจในสุขภาพ มีค่าเฉลี่ย 7.32 ในขณะที่ประเด็นที่ผู้ตอบพึงพอใจน้อยที่สุด 3 อันดับ คือ ความพึงพอใจในความเป็นอยู่ มีค่าเฉลี่ย 7.15 พึงพอใจในงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ย 7.05 และพึงพอใจในการศึกษาน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 6.70 ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาคความพึงพอใจในด้านการศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นที่ประชาชนพึงพอใจน้อยที่สุด

4.2.2 การยอมรับเป็นสมาชิกในสังคมของบุคคล (Social Inclusion)

เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นธรรมในสังคม ในแง่ของการยอมรับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งจากคำถามที่ว่า “ในการเข้าใช้บริการสาธารณะ ท่านเคยถูกเลือกปฏิบัติหรือไม่ หากเคยท่านถูกเลือกปฏิบัติด้วยเรื่องอะไร”

ตารางที่ 4 ร้อยละของประเด็นที่ประชาชนถูกเลือกปฏิบัติในสังคม ปี 2558

ประเด็นในสังคม	ร้อยละของการถูกเลือกปฏิบัติ
(1) ความทุพพลภาพ	62.6
(2) ระดับการศึกษา	13.5
(3) สถานะทางการงาน	12.2
(4) รูปลักษณ์ภายนอก	11.2
(5) สถานะทางเศรษฐกิจ	11
(6) กลุ่มชาติพันธุ์	10.7
(7) อายุ	8.3
(8) สัญชาติ	5.2
(9) ศาสนา	4.8
(10) สีผิว	3.4
(11) จุดยืนทางอุดมการณ์หรือการเมือง	3.4
(12) เพศ	1.5
(13) ประวัติทางการแพทย์ (เช่น เอ็ดส์)	1.5
(14) รสนิยมทางเพศ	1.1

ผลการศึกษาพบว่า ความทุพพลภาพ เป็นประเด็นที่ทำให้คนถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุด (ร้อยละ 62.5) รองลงมา คือ ระดับการศึกษา ร้อยละ 13.5 สถานการณ์ทำงาน ร้อย

ละ 12.2 รูปลักษณะภายนอก ร้อยละ 11.2 และ กลุ่มชาติพันธุ์ ร้อยละ 10.7 ในทางกลับกัน กลุ่มคนที่ไม่ค่อยถูกเลือกปฏิบัติ คือ กลุ่มที่มีรสนิยมทางเพศเฉพาะ ร้อยละ 1.1

4.2.3 การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment)

การเสริมสร้างพลังทางสังคมให้แก่ประชาชน หมายถึง ความรู้สึกหรือสำนึกในความสามารถหรือสมรรถนะส่วนบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม เพื่อให้คนสามารถเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพและมีอำนาจอย่างแท้จริง และมีความเท่าเทียมในสังคม

การสอบถามถึง**ความเท่าเทียมกันในสังคม** ในคำถามว่า “ท่านได้รับความเท่าเทียมแค่ไหนในประเด็นซึ่งประกอบด้วย โอกาสทางการศึกษา โอกาสในการทำงาน การบังคับใช้กฎหมาย รายได้และทรัพย์สิน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความเท่าเทียมกันทางเพศ” โดยได้จัดกลุ่มคะแนนออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

คะแนน 1.00 - 1.80	หมายถึง	มีความเท่าเทียมในระดับน้อยที่สุด
คะแนน 1.81 - 2.60	หมายถึง	มีความเท่าเทียมในระดับน้อย
คะแนน 2.61 - 3.40	หมายถึง	มีความเท่าเทียมในระดับปานกลาง
คะแนน 3.41 - 4.20	หมายถึง	มีความเท่าเทียมในระดับมาก
คะแนน 4.21 - 5.00	หมายถึง	มีความเท่าเทียมในระดับมากที่สุด

ประเด็นด้านความเท่าเทียมในสังคมที่ประชาชนเห็นว่ามีความเท่าเทียมกันในระดับมากที่สุด คือ ความเท่าเทียมกันในมิติของเพศ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.51 จากคะแนนเต็ม 5 รองลงมา คือ โอกาสทางการศึกษา ค่าเฉลี่ย 3.29 และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ค่าเฉลี่ย 3.27 ในทางกลับกัน ผู้ตอบเห็นว่า รายได้และทรัพย์สินของคนในสังคมมีความเท่าเทียมกันน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 2.74 รายละเอียดดังตารางที่ 5

นอกจากนี้ จากข้อสมมติฐานที่ว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือนที่ ความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินในสังคม และการถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้เขามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-Square) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความเท่าเทียมด้านการศึกษาในแต่ละปัจจัย (ศึกษาตารางที่ ผ1-ผ3 ได้ในภาคผนวก) ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยทุกตัวที่กล่าวถึงนั้นมีความสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าคนที่คิดว่าตนเองไม่มีความเท่าเทียมกันด้านรายได้และทรัพย์สินมักจะไม่ได้รับความเท่าเทียมกันด้านการศึกษาด้วย แต่หากจะกล่าวถึงการถูกเลือกปฏิบัติแล้วกลับพบว่า คนที่ไม่เคยถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจาก

สถานะทางเศรษฐกิจแล้วจะเห็นว่าการศึกษานั้นค่อนข้างมีความเท่าเทียมกัน ในขณะที่คนที่เคยถูกเลือกปฏิบัติกลับเฉยๆ กับประเด็นเหล่านี้

ตารางที่ 5 ร้อยละของระดับความเท่าเทียมในสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ปี 2558

ประเด็นในสังคม	ระดับความเท่าเทียมในสังคม (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับความเท่าเทียม
	เท่าเทียมมาก	ค่อนข้างเท่าเทียม	ปานกลาง	ค่อนข้างไม่เท่าเทียม	ไม่เท่าเทียมอย่างยิ่ง	ไม่ทราบ			
■ โอกาสทางการศึกษา	14.9	29.0	29.4	16.6	6.8	3.4	3.29	1.133	ปานกลาง
■ โอกาสในการทำงาน	11.5	21.9	32.7	22.4	8.7	2.8	3.06	1.133	ปานกลาง
■ การบังคับใช้กฎหมาย	13.1	23.3	33.0	16.1	9.7	4.9	3.15	1.162	ปานกลาง
■ รายได้และทรัพย์สิน	6.8	15.6	33.9	24.6	14.6	4.4	2.74	1.119	ปานกลาง
■ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	12.5	29.5	30.5	16.1	6.4	4.9	3.27	1.098	ปานกลาง
■ เพศ	17.1	32.3	29.0	10.9	4.1	6.6	3.51	1.056	มาก

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากการวิเคราะห์ถึงตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งพบว่ามี ความเกี่ยวเนื่องและสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และในส่วนนี้ จึงได้นำเอาตัวแปรดังกล่าวนี้ร่วมกับตัวแปรควบคุมมาวิเคราะห์เพื่อหาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ว่ามีปัจจัยใดบ้าง โดยตัวแปรต้นที่ใช้ คือ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จากคำถามว่า “ท่านคิดว่า สังคมมีความเท่าเทียมหรือไม่เท่าเทียมในเรื่องโอกาสทางการศึกษาหรือไม่” มีระดับความเท่าเทียมระหว่าง 1-5 คะแนน โดย 1 หมายถึง มีความเท่าเทียมกันมาก และ 5 หมายถึง ไม่มีความเท่าเทียมเลย และไปทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร ได้แก่ รายได้ครัวเรือน ความเท่าเทียมกันในเรื่องรายได้และทรัพย์สิน การถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากสถานะทางเศรษฐกิจ ความพึงพอใจต่อการศึกษา การถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากระดับการศึกษา สังคมมีการเลือกปฏิบัติหรือเปิดกว้าง เพศ อายุ ระดับการศึกษา และ การเป็นคนกรุงเทพฯ หรือ ต่างจังหวัด ผลการศึกษาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

Model	ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	5.134	0.36		14.268	0
	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	0.003	0.025	0.005	0.135	0.893
	ความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินในสังคม	-0.554	0.032	-0.551	-17.297	0.000***
	การถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ	-0.046	0.099	-0.015	-0.47	0.638
	ความพึงพอใจต่อการศึกษา	-0.041	0.017	-0.08	-2.368	0.018*
	การถูกเลือกปฏิบัติเรื่องระดับการศึกษา	0.008	0.1	0.002	0.075	0.94
	ลักษณะของสังคมที่เปิดกว้าง	-0.042	0.016	-0.085	-2.637	0.009**
	เพศ	-0.179	0.067	-0.082	-2.668	0.008**
	อายุ	0.01	0.003	0.105	3.16	0.002**
	การศึกษาสูงสุด	0.008	0.029	0.012	0.295	0.768
	การเป็นคนกรุงเทพฯ หรือ ต่างจังหวัด	-0.251	0.118	-0.07	-2.125	0.034*

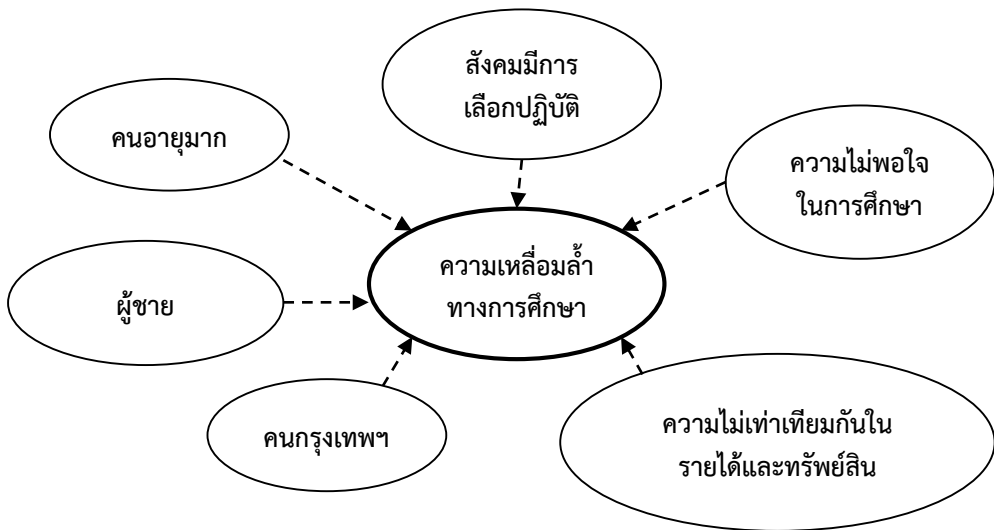
Dependent Variable: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา R square = .381 n = 1,445 sig= 0.000

* sig at < .05; ** sig. at < .01; *** sig. at <.001, a significant at the .05 level

หมายเหตุ: # คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Coefficient of Correlation) จะมีค่าอยู่ระหว่าง -1 ถึง 1 ค่าสูงสุดมีค่าเป็น 1 ซึ่งตีความหมายได้ว่าตัวแปรนั้นมีความสัมพันธ์กันมากที่สุด และถ้าค่าสัมพัธ์มีค่าเป็น 0 แสดงว่าตัวแปรนั้นไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

จากตารางแสดงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เพศ อายุ ที่อยู่อาศัย ความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินในสังคม ความพึงพอใจต่อการศึกษา และ ลักษณะของสังคมที่เปิดกว้างทั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ตัวแปรที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคม คือ ลักษณะของสังคมที่เปิดกว้าง โดยพบว่ายิ่งคนที่เห็นว่าสังคมไม่มีความเปิดกว้าง หรือเรียกอีกอย่างว่าสังคมมีการเลือกปฏิบัตินั้น คนเหล่านั้นมักเห็นว่าสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในขณะที่หากประชาชนมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้และทรัพย์สิน ก็จะทำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นอกจากนี้ ประชาชนที่ไม่พอใจในการศึกษาของตน นั้นเป็นเพราะการศึกษานั้นมีความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น สำหรับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ชาย และคนที่อายุมากกว่า มักคิดว่ามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าผู้หญิงและคนที่อายุน้อยกว่า และปัจจัยสุดท้ายคือ ที่อยู่อาศัยระหว่างคนกรุงเทพฯ และคนต่างจังหวัด พบว่า คนกรุงเทพฯ ที่เห็นว่าสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าคนที่อยู่ในต่างจังหวัด

5. สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความเหลื่อมล้ำในสังคม พบว่า ประเด็นความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในสังคมมากที่สุด คือ ด้านรายได้และทรัพย์สิน ยิ่งสังคมมีความแตกต่างด้านรายได้และทรัพย์สินมากเท่าใด ยิ่งทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย หนึ่งในหลายๆ ปัจจัยคือ ความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้และทรัพย์สินทำให้มีความแตกต่างทางรายได้ของแต่ละคน นอกจากนี้ การเลือกปฏิบัติก็นับว่าเป็นอีกปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำใน

สังคม โดยจากการศึกษาพบว่าประชาชนไทยถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความทุพพลภาพมากที่สุด รองลงมา คือ ถูกเลือกปฏิบัติเพราะระดับการศึกษา

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญและมีผลต่อความเหลื่อมล้ำในสังคม เพราะการศึกษาเป็นดั่งรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน และพัฒนาคุณภาพสังคมต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพที่ดีและทั่วถึง เท่าเทียมกันนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับสังคมไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าหากประชาชนมีรายได้และทรัพย์สินที่แตกต่างกันแล้ว ยิ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยด้านเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อนำมาซึ่งโอกาสทางการศึกษาที่ดี ซึ่งผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Hill & King (1993) ที่ว่าการพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้นมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จะเห็นได้จากการวิเคราะห์ถึงโอกาสการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียนในข้างต้น เด็กนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ดีจะมีอัตราการเข้าเรียนมากกว่ากลุ่มนักเรียนที่มาจากครอบครัวยากจน โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา (สศช., 2559)

สำหรับปัจจัยด้านพื้นที่ ถือว่าเป็นอีกปัจจัยเกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าเป็นคนกรุงเทพฯ เองที่เห็นว่ามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าคนที่อาศัยในต่างจังหวัด นั่นอาจจะเป็นเพราะคนในกรุงเทพฯ มีการแข่งขันทางการศึกษาที่สูงกว่า มีความแตกต่างระหว่างรายได้ของบุคคลที่ชัดเจนกว่า นอกจากจะเห็นว่ามีความเหลื่อมล้ำแล้ว คนกรุงเทพฯ ยังพอใจในการศึกษาที่ภาครัฐจัดให้น้อยที่สุดด้วย (สถาบันพระปกเกล้า, 2559) แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ อุมารณ์ ภัทรวณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ (2550) ที่ว่าคนเมืองมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้มากกว่าคนต่างจังหวัด

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเกิดขึ้นจากสภาวะที่เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว การอาศัยในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด โดยในส่วนหลังนี้ ผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นเพราะค่านิยมของตัวเด็กนักเรียน หรือผู้ปกครองเองที่เน้นการแข่งขัน อีกทั้งระบบการศึกษาที่มีการออกแบบการเรียนการสอนที่ไม่เป็นระบบ ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้นักเรียนที่ต้องการมีการศึกษาที่ดีๆ ต้องลงทุนกับการศึกษาที่สูงมากขึ้น ในขณะที่อีกกลุ่มคนหนึ่งที่ไม่มีรายได้เพียงพอ หาเช้ากินค่ำจึงได้แต่เพียงส่งลูกหลานให้เข้าเรียนขนาดเล็ก หรือตามพื้นที่ห่างไกล และคุณภาพการศึกษาก็ด้อยลงไปด้วย นั่นจึงเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ช่องว่างทางการศึกษาของคนในสังคมต่างกันมากขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าสังคมไทยตกอยู่ในภาวะของความเหลื่อมล้ำในการศึกษา ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การจะเสริมสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทไทย คือ

(1) ส่งเสริมให้มีการกระจายการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และเท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ รวมถึง การกระจายงบประมาณการศึกษาควรมีการกระจายให้ทั่วถึง ทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนในชนบท และระดับการศึกษาต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอน และคุณภาพของโรงเรียนให้เท่าเทียมกัน และมีปริมาณที่เพียงพอ

(2) ยกระดับคุณภาพของการศึกษาและให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยมีการสำรวจข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงานอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น เพื่อให้สถาบันการศึกษาได้มีการปรับหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกันความต้องการจริง และที่สำคัญเพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกแผนการศึกษาที่ตอบโจทย์ของสังคม และทำให้นักเรียนมีโอกาสเข้าถึงการทำงานได้มากขึ้น

(3) ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยรัฐควรลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างคนจนและคนรวยให้น้อยลง

(4) รัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียม ได้แก่ สิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียม ซึ่งแม้รัฐบาลมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยในปัจจุบันมีการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนยุทธศาสตร์ชาติ แต่การจะทำให้แผนการพัฒนาเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงนั้นเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน

ดังนั้น การจะลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้นั้น เราควรเริ่มจากการทำให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม มีโอกาสเข้าถึงการทำงานที่มีรายได้เพียงพอเพียง เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี และท้ายสุดเพื่อทำให้ประเทศไทยมีคุณภาพสังคมที่ดีขึ้นตามไปด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *สรุปผลการวิจัย PISA 2015*. ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <https://goo.gl/oKzufQ>.
- โกวิทย์ กังสนันท์. (2559). *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการลดความเหลื่อมล้ำ*. ในการประชุมวิพากษ์ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็น. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ไกรยส ภัทราวาท. (2559). *บทเรียนสำคัญจากระดับนานาชาติ 21 ธันวาคม 2016*. ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://thaipublica.org/2016/12/kraiyo-s-pisa-2015/>.
- ถวิลวดี บุรีกุล และ รัชวดี แสงมเหหมัด. (2560). *การสำรวจค่านิยมของประชาชนต่อการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมทางสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2558). *รายงานนโยบายการเงิน ธันวาคม 2558*. ค้นเมื่อ 9 มกราคม 2560, จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/DocLib/MPR_December2558_GTH58.pdf.
- ัญญลักษณ์ สัมพันธ์. (2556). *ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส, สิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ: การศึกษา*. ค้นเมื่อ 9 มกราคม 2560, จาก <http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242025.html>.
- นณริฏ พิศลยบุตร. (2559). *ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: ข้อสรุปจากผลการสอบปีซ่า (PISA)*. จาก https://www.pier.or.th/?post_type=abridged&p=2647.
- ประเวศ วะสี. (2544). *นโยบายเพื่อคนจน: ล้างโครงสร้าง 10 ประการที่ประหารคนจน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน สฤณี อาชวานันทกุล. (2554). *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา: แนวคิดหลักกว่าด้วยความเหลื่อมล้ำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: เป็นไท พับบลิชซิง.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). *ให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2559)*. ค้นเมื่อ 9 มกราคม 2560, จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2559/E/136/11.PDF>.

- ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์. (2559). *ตัวชี้วัดของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน*. โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์. จาก <https://sdgmove.com/>.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- _____. (2559). *รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะ และการทำงานของหน่วยงานต่างๆ พ.ศ. 2559 และสรุปผลการสำรวจ พ.ศ. 2546-2559*. (ระหว่างดำเนินการจัดพิมพ์)
- สมชัย จิตสุชน และ จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. (2556). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาประเด็นเชิงนโยบายด้านความยากจนและการกระจายรายได้*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. นำเสนอ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2554). *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา: แนวคิดหลักๆ ด้วยความเหลื่อมล้ำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: เป็นไท พับบลิชซิง.
- สำนักงานประมาณ. (2559). *งบประมาณโดยสังเขป. ฉบับปรับปรุงตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559*. สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานประมาณ. จาก http://www.bb.go.th/budget_book/e-Book/2559/FILEROOM/CABILIBRARY59/DRAWER01/GENERAL/DATA0000/00000572.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม.
- _____. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *สถิติการศึกษาประจำปี 2558*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานปลัดกระทรวง, ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. จาก http://www.mis.moe.go.th/MIS2015/images/content/statistic-books/statistics2558_20012560.pdf.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *สรุปภาพรวมเปรียบเทียบงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2556-2559 จำแนกตามส่วนราชการ*. รายงานวิชาการ สำนักงานงบประมาณของ รัฐสภา, (ฉบับที่ 3/2558). จาก <http://library2.parliament.go.th/ebook/content-ebspa/pbo-report4-2558.pdf>.
- _____. (2559). *งบประมาณด้านการศึกษา 2559*. สถิติข้อมูลงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559. รายงานวิชาการ สำนักงานงบประมาณของรัฐสภา, ฉบับที่ 3/2558. จาก <http://library2.parliament.go.th/ebook/content-ebspa/pbo-report3-2558.pdf>.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2558). *เปิดคู่มือความเหลื่อมล้ำ “คุณภาพการศึกษา-เศรษฐกิจ”*. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/998>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2533). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื.
- _____. (2542). *รายงานความต้องการศึกษาต่อของเด็กและเยาวชน: การสำรวจทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื.
- _____. (2543). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื.
- _____. (2548). *ผลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร ปี พ.ศ. 2548*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื. อ้างถึงใน อุมารณ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์. (2550). ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท. ใน วรชัย ทองไทย และสุริย์พร พันพิ้ง (บก.). *ประชากรและสังคม*. (น. 48-61). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- _____. (2558). *รายงานสถิติทางสังคม ปี 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื. จาก http://service.nso.go.th/nso/web/publication/pub_soc.html.
- _____. (2559). *คุณภาพการศึกษา...อนาคตประเทศไทย???*. จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_edu.jsp

- สุภกร บัวสาย. (2558, 19 กุมภาพันธ์). ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา. จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/27501-ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา.html>.
- อานันท์ชนก สกนธวัฒน์. (2558). ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ. เอกสารประกอบการบรรยาย ครั้งที่ 10. หลักสูตร Human Resource Economic, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมารณ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุญ. (2550). ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท. ใน วรชัย ทองไทย และสุริย์พร พันพื้ง (บก.). *ประชากรและสังคม*. (น. 48-61). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

ภาษาอังกฤษ

- Antoine. (2011). Inequality in Education. In *The Inequality Project*. Retrieved from <https://inequalityproject.wordpress.com/inequality-in-education/>.
- Aphichat Chamrathirong, et al. (1995). *National migration survey of Thailand*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. อ้างถึงใน อุมารณ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุญ. (2550). ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท. ใน วรชัย ทองไทย และสุริย์พร พันพื้ง (บก.). *ประชากรและสังคม*. (น. 48-61). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- Avci, Mujdat and Ozbas, Mehmet. (2013). Perceptions of higher education students regarding the equality of opportunity and possibility in education in terms of sociological variables. *Education Research*, 4 (3), 264-272. Retrieved from <http://www.interesjournals.org/full-articles/perceptions-of-higher-education-students-regarding-the-equality-of-opportunity-and-possibility-in-education-in-terms-of-sociological-variables.pdf?view=inline>.
- Beck, W., van der Masesn, L., and Walker, A. (1997). *The Social Quality of Europe*. The Hague: Kluwer International. อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

- _____. (1998). *The Social Quality of Europe*. Bristol: Policy Press. อ้างถึงใน สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- Costanza, Hart, R.M., Posner, S., and Talberth, J. (2009). *Beyond GDP: the Need for Measures of Progress*. The Frederick S. Pardee Center for the Study of the Longer-Range Future, Boston University. Retrieved from <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/life-satisfaction/>
- European Commission. (2010). *Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe*. Brussels: The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. DOI: 10.2797/3598.
- Ferdinand Mount. (2008). *Five types of inequality*. Retrieved from <https://www.jrf.org.uk/report/five-types-inequality>.
- Fofack and Zeufack. (2000). *Dynamics of income inequality in Thailand: evidence from household pseudo-panel data*. World Bank Seminar, Washington DC. อ้างถึงใน สมชัย จิตสุชน และ จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. (2556). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาประเด็นเชิงนโยบายด้านความยากจนและการกระจายรายได้*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. นำเสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Hill, M.A. and King, E.M. (1993). Women's education in developing countries: an overview. In E.M.Kinig and M.A. Hill. (eds), *Women's education in developing countries: Barriers, Benefits, and Politics*, Baltimore, MD.: John Hopkins University Press.
- Stephen Machin and Anna Vignoles. (2004). Educational inequality: the widening socio-economic gap. *Fiscal Studies*, 25 (2) (June), 107-128.
- UNESCO. (1978). *Declaration on Race and Racial Prejudice, 1978*. Adopted on 27 November 1978 by the General Conference of UNESCO at its twentieth session, Paris. Retrieved from http://www.unesco.org/web/world/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/107-116.HTM.
- _____. (2014). *Global Education Monitoring Report*. Retrieved from <http://en.unesco.org/gem-report/sdg-goal-4>.

- UN. (1977). *Human Development Report 1997*. New York: United Nations Development Programme.
- World Bank. (2014). *Beyond Economic Growth*. Retrieved from <http://www.worldbank.org/depweb/beyond/global/chapter2.html>.

ภาคผนวกที่ 1: ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ตารางที่ ผ1 ความสัมพันธ์ระหว่างความเท่าเทียมด้านการศึกษากับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความไม่เท่าเทียมกัน ในโอกาสทางการศึกษา	รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (ร้อยละ)								
	ต่ำกว่า 1,500 บาท	1,501 - 3,000 บาท	3,000 - 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	10,001 - 15,000 บาท	15,001 - 30,000 บาท	30,001 - 50,000 บาท	50,001 - 100,000 บาท	มากกว่า 100,000 บาท
เท่าเทียมมาก	-	-	14.0	18.5	8.9	9.5	9.0	11.9	-
ค่อนข้างเท่าเทียม	12.5	42.3	28.1	26.9	28.7	25.9	38.5	37.3	37.5
เฉยๆ	75.0	26.9	26.3	27.7	31.7	32.8	32.8	40.7	25.0
ค่อนข้างไม่เท่าเทียม	-	23.1	22.8	16.9	20.8	24.9	18.0	6.8	12.5
ไม่เท่าเทียมอย่างยิ่ง	12.5	7.7	8.8	10.0	9.9	6.9	1.6	3.4	25.0
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Pearson chi-square P = 0.014 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ ผ2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเท่าเทียมด้านการศึกษากับความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สินของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความไม่เท่าเทียมกัน ในโอกาสทางการศึกษา	ความเท่าเทียมเรื่องรายได้และทรัพย์สิน (ร้อยละ)				
	ไม่เท่าเทียมอย่างยิ่ง	ค่อนข้างไม่เท่าเทียม	เฉยๆ	ค่อนข้างเท่าเทียม	เท่าเทียมมาก
เท่าเทียมมาก	1.9	5.4	10.3	24.9	81.8
ค่อนข้างเท่าเทียม	15.9	21.2	31.0	62.7	13.1
เฉยๆ	19.8	30.1	51.4	8.9	3.0
ค่อนข้างไม่เท่าเทียม	33.8	36.1	6.2	2.7	2.0
ไม่เท่าเทียมอย่างยิ่ง	28.5	7.2	1.0	0.9	0.0
รวม	100	100	100	100	100

Pearson chi-square P = 0.00 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ ผ3 ความสัมพันธ์ระหว่างความเท่าเทียมด้านการศึกษากับการถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความไม่เท่าเทียมกัน ในโอกาสทางการศึกษา	การถูกเลือกปฏิบัติเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)	
	ไม่เคยถูกเลือกปฏิบัติ	เคยถูกเลือกปฏิบัติ
เท่าเทียมมาก	16.8	4.5
ค่อนข้างเท่าเทียม	30.2	27.6
เฉยๆ	29.9	34.6
ค่อนข้างไม่เท่าเทียม	16.5	21.8
ไม่เท่าเทียมอย่างยิ่ง	6.5	11.5
รวม	100	100

Pearson chi-square P = 0.00 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาคผนวกที่ 2: ตัวแปรที่ใช้ในการความสัมพันธ์ต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ตัวแปร	คำถาม
ข้อมูลพื้นฐาน	เพศ (1 = ผู้ชาย และ 2 = ผู้หญิง) อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยในครัวเรือน พื้นที่อาศัย (1 = กรุงเทพฯ และ 2 = จังหวัดอื่นที่ไม่ใช่กรุงเทพฯ)
ความพึงพอใจทางสังคม	ท่านมีความพึงพอใจกับชีวิตในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด โดยให้คะแนนความพึงพอใจจาก 1 ถึง 10 โดยที่ 1 หมายถึง ไม่พอใจเลย และ 10 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด (1) การศึกษา (2) งานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน (3) ความเป็นอยู่ (4) ที่อยู่อาศัย (5) ชีวิตครอบครัว (6) สุขภาพ (7) ชีวิตทางสังคม
การถูกเลือกปฏิบัติในสังคม	ในการเข้าใช้บริการ ท่านเคยถูกเลือกปฏิบัติหรือไม่ หากเคยท่านถูกเลือกปฏิบัติด้วยเรื่องอะไร (1) ความทุพพลภาพ (8) สัญชาติ (2) ระดับการศึกษา (9) ศาสนา (3) สถานะทางการงาน (10) สีผิว (4) รูปลักษณ์ภายนอก (11) จุดยืนทางอุดมการณ์หรือการเมือง (5) สถานะทางเศรษฐกิจ (12) เพศ (6) กลุ่มชาติพันธุ์ (13) ประวัติทางการแพทย์ (เช่น เอ็ดส์) (7) อายุ (14) รสนิยมทางเพศ
ลักษณะทางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติ	ข้อใดบ่งบอกลักษณะทางสังคมของท่านได้ชัดที่สุด กรุณาเลือกอันดับที่ใกล้เคียงกับความคิดของท่านที่สุดจาก 1 ถึง 10 โดย 1 หมายถึง สังคมที่เลือกปฏิบัติ และ 10 หมายถึง สังคมที่เปิดกว้างเลือกปฏิบัติ
ความเท่าเทียมในสังคม	ท่านมองว่าประเด็นต่อไปนี้ในสังคมของท่านมีความเท่าเทียมหรือไม่เท่าเทียมอย่างไร ระหว่างเท่าเทียมกันมาก ถึง ไม่เท่าเทียมกันเลย (1) โอกาสทางการศึกษา (4) รายได้และทรัพย์สิน (2) โอกาสในการทำงาน (5) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (3) การบังคับใช้กฎหมาย (6) เพศ